Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. декана філософського факультету _____ Романюк А. С.

«____» _____ 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи»

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань	С – Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
спеціальність	С2 Політологія
факультет	Філософський
рівня вищої освіти	Другий (магістерський)

Навчальну дисципліну розроблено за підтримки Європейського Союзу у рамках «Програми Еразмус+» за напрямом «Жан Моне для вищої освіти» (проект «Політичні інститути та системи в Європі: порівняння і досвід для України», № 101126702)

Funded by the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Львів – 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань С – Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини спеціальності С2 Політологія. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2025. – 19 с.

Розробник: Литвин Віталій Сергійович, доктор політичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри політології; Романюк Анатолій Семенович, доктор політичних наук, професор, в.о. декана філософського факультету

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології філософського факультету (протокол № __ від «__» _____ 2025 р.)

В.о. завідувача кафедри політології
_____ (проф. Литвин В. С.)

«__» _____ 2025 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету.
Протокол № __ від «__» _____ 2025 року

Голова Вченої ради _____ (проф. Романюк А. С.)

«__» _____ 2025 року

©Львівський національний університет імені Івана Франка, 2025
© Литвин В.С., 2025
© Романюк А.С., 2025

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td>Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>Денна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Кількість кредитів – 4</td><td>Галузь знань</td><td rowspan="5">Нормативна дисципліна циклу професійної та практичної підготовки</td></tr>
<tr><td>С – Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини</td></tr>
<tr><td>Спеціальність</td></tr>
<tr><td>С2 Політологія</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Модулів – 2</td><td rowspan="5"></td><td>Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1-й</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Змістових модулів – 2</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає</td><td rowspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин – 120</td><td>1-й</td></tr>
<tr><td rowspan="10">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 3
самостійної роботи студента – 4,5</td><td rowspan="10">Освітньо-кваліфікаційний рівень:
другий (магістерський)</td><td>Лекції</td></tr>
<tr><td>32 год.</td></tr>
<tr><td>Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>16 год.</td></tr>
<tr><td>Лабораторні</td></tr>
<tr><td>0 год.</td></tr>
<tr><td>Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>72 год.</td></tr>
<tr><td>Індивідуальні завдання: 0 год.</td></tr>
<tr><td>Вид контролю: екзамен</td></tr>
</table>

Примітка

Співвідношення кількості годин аудиторних занять (лекційних, практичних і семінарських) до кількості годин самостійної й індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 2/3.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна *«Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи»* – це нормативна навчальна дисципліна циклу професійної та практичної підготовки, яка вивчається студентами-магістрами першого року навчання зі спеціальності С2 Політологія. Навчальний курс розрахований на 120 годин і вивчається в першому семестрі магістратури. У структурі годин курсу виокремлено такі складові: лекційні заняття – 32 год.; семінарські заняття – 16 год., самостійні завдання – 72 год.

Навчальна дисципліна «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи» присвячена аналізу політичних трансформацій, соціополітичних поділів, політичних інститутів та систем, систем правління, інститутам президентства, парламентів, урядів, виборів та виборчих систем, партій та партійних систем, ходу і процесів євроатлантичної інтеграції у країнах Центрально-Східної Європи. *Методологічно* дисципліна сягає постбіхевіоралізму і неоінституціоналізму. В науковому і навчальному контексті курс постає механізмом диверсифікації й поглиблення (звуження) сфери наукового політологічного аналізу.

Курс розділено на два змістові модулі. В першому модулі – вивчення особливостей політичної трансформації, політичних систем, функціонування соціополітичних поділів, інституту президентства і парламентів у країнах Центрально-Східної Європи за допомогою порівняльного методу. У другому змістовому модулі – порівняльний аналіз урядування та урядів, виборів і виборчих систем, партій і партійних систем, політичної участі та процесів євроатлантичної інтеграції у країнах Центрально-Східної Європи.

Метою вивчення нормативної дисципліни «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи» є визначення еволюції, особливостей формування й функціонування політичних інститутів та систем країн Центрально-Східної Європи після падіння «Берлінського муру», до вступу та після вступу в ЄС за допомогою порівняльного методу.

Завдання курсу:

- визначити особливості переходу від авторитаризму до демократії в країнах Центрально-Східної Європи;
- виокремити чинники формування і проаналізувати особливості основних соціополітичних поділів у країнах Центрально-Східної Європи;
- розкрити роль інституту президентства в політичних системах країн Центрально-Східної Європи;
- визначити роль і значення інституту парламенту в країнах Центрально-Східної Європи;
- з'ясувати специфіку урядів/урядових кабінетів у країнах Центрально-Східної Європи;
- проаналізувати різновиди виборчих систем, що застосовуються на парламентських виборах у країнах Центрально-Східної Європи;
- виділити основні тенденції формування та трансформації партійних систем країн Центрально-Східної Європи;
- виокремити форми політичної активності громадянина у країнах Центрально-Східної Європи;
- з'ясувати та систематизувати особливості євроінтеграційного поступу в країнах Центрально-Східної Європи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи» студент буде:

знати:

- чинники та наслідки трансформації політичних інститутів і систем в умовах переходу від авторитаризму до демократії на прикладі країн Центрально-Східної Європи;
- основні етапи демократичного транзиту на прикладі країн Центрально-Східної Європи.

вміти:

- оцінювати відповідність конкретного стану соціально-політичного розвитку країн Центрально-Східної Європи головним тенденціям еволюції політичних систем;
- розуміти сутність процесу становлення громадянського суспільства, його структури, ролі громадської думки в країнах Центрально-Східної Європи;
- визначати значення виборів для суспільства та громадянина, а також оцінювати відповідність виборів міжнародним стандартам демократичності виборів;
- розуміти сутність легітимності влади в країнах Центрально-Східної Європи;
- виокремлювати переваги і проблеми в розвитку демократії у країнах Центрально-Східної Європи;
- вміти використовувати інструменти індексного аналізу для вивчення політичних інститутів і процесів.

Крім того, в результаті успішного проходження навчальної дисципліни «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи» студент набуде:

Загальні компетентності:

- **ЗК02**. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні;
- **ЗК04**. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- **ЗК05**. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями;
- **ЗК09**. Здатність до підготовки рекомендацій і проектів рішень на основі аналізу інформації;
- **ЗК10**. Володіння методами вивчення суспільних феноменів, явищ і процесів.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- **СК01**. Усвідомлення природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації;
- **СК03**. Критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, ґендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів;
- **СК04**. Здатність комплексно аналізувати владу та урядування, політичні системи, інститути та режими, політичні процеси та політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування;
- **СК05**. Спроможність комплексно використовувати нормативу та емпіричну політичну теорію, методологію політичних досліджень та прикладного політичного аналізу;
- **СК09**. Знання міжнародних організацій, їхнього статусу і функції, сутності і змісту розвитку політичних інститутів країн Європи, а відтак вміння визначати роль і місце транскордонного співробітництва у системі регіонального розвитку України в умовах євроінтеграції.

Програмні результати навчання після вивчення навчальної дисципліни «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи»:

- **ПР01**. Застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту;
- **ПР11**. Інтерпретувати та порівнювати сутність і складові міжнародних організацій та законодавства про основи транскордонного співробітництва України в рамках участі прикордонних територій в інтеграційних процесах, а також зумовленість і роль зарубіжних, передусім європейських, політичних чи суспільно-політичних подій, процесів, систем й інститутів та їхнє значення у світовій, регіональній і вітчизняній політиці.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Політична трансформація, соціополітичні поділи, політичні системи й базові політичні інститути в країнах Центрально-Східної Європи

Тема 1. Чинники й наслідки політичної трансформації країн Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Історико-політична характеристика країн Центрально-Східної Європи.
2. Особливості політичної трансформації у країнах Центрально-Східної Європи.
3. Оцінка рівня демократичності трансформацій у країнах Центрально-Східної Європи.
4. «Ерозія» демократії і незавершуваний транзит в країнах Центрально-Східної Європи.

Концептуалізація понять «Центральна Європа», «Центрально-Східна Європа» і «Східна Європа». Чинники й особливості виникнення держав Центрально-Східної Європи. Роль акцій протесту в Польщі, Угорщині, Чехословаччині для формування альтернативних політичних проектів. Значення перебудови та гласності у процесі формування опозиційних настроїв й інститутів. Феномен «круглого столу». Моделі переходу від авторитаризму до демократії в країнах Центрально-Східної Європи. Консолідація демократії і консолідована демократія.

Основні поняття: політична трансформація, політичний інститут, політична система, народний фронт, установчі збори, авторитаризм, демократія.

Тема 2. Специфічні кейси політичних систем у країнах Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Політичні системи та базові політичні інститути в країнах Центрально-Східної Європи: спільне та відмінне.
2. Особливості структурування політичних інститутів і систем у країнах Центрально-Східної Європи.
3. Системи правління у країнах Центрально-Східної Європи. Парламентаризм у регіоні.
4. Напівпрезидентська система правління в країнах Центрально-Східної Європи.

Політичні інститути і міжінституційні відносини в країнах Центрально-Східної Європи й особливості їхнього вибору й інституціоналізації. Парламентаризм і парламентська модель демократії в регіоні. Особливості й типи парламентаризму та напівпрезиденталізму в країнах Центрально-Східної Європи. Девіантні та специфічні випадки політичних інститутів і систем у регіоні Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: політичний інститут, політична система, міжінституційні відносини, система правління, парламентська і напівпрезидентська системи правління, парламентська демократія.

Тема 3. Особливості формування і вплив соціополітичних поділів на політичні системи країн Центрально-Східної Європи (4 год.)

1. Соціально-економічна основа соціополітичних поділів у країнах Центрально-Східної Європи.
2. Етномовна основа соціополітичних процесів у країнах Центрально-Східної Європи.
3. Релігійна основа соціополітичних поділів у країнах Центрально-Східної Європи.
4. Територіальна основа соціополітичних поділів у країнах Центрально-Східної Європи.

Чинники й етапи формування соціополітичних поділів. Структура змін основних груп населення у післявоєнний період. Особливості еволюції партій лівого спрямування. Чинники політичного протистояння в країнах Центрально-Східної Європи. Етнічні меншини і групи

в політичному просторі країн Центрально-Східної Європи. Динаміка етномовних змін у країнах Центрально-Східної Європи. Класифікація країн Центрально-Східної Європи на підставі аналізу етнополітичних проблем. Особливість дії релігійного чинника в політичному житті країн Центрально-Східної Європи. Конфесійна класифікація країн Центрально-Східної Європи і її політичні наслідки. Територіальний чинник соціополітичних поділів у країнах Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: соціополітичний поділ, політична партія, етнічна група, релігія, територія, «нова» політика.

Тема 4. Інститут президентства в країнах Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Спосіб обрання та вимоги до кандидатів у президенти в країнах Центрально-Східної Європи.
2. Повноваження і сила президентів у країнах Центрально-Східної Європи.
3. Специфіка відповідальності та дострокового припинення повноважень президентів у країнах Центрально-Східної Європи.

Інститут президентства в країнах Центрально-Східної Європи. Вимоги до кандидатів на посаду президента в країнах Центрально-Східної Європи. Способи обрання та терміни перебування президентів на посаді. Обсяг повноважень президентів у парламентських та напівпрезидентських системах правління країн Центрально-Східної Європи. Інструменти вимірювання сили президентів у країнах Центрально-Східної Європи. Інститут імпічменту в країнах Центрально-Східної Європи та його застосування на практиці.

Основні поняття: глава держави, президент, інститут президентства, парламентаризм, напівпрезиденталізм, вибори президента, імпічмент.

Тема 5. Специфіка функціонування парламентів у країнах Центрально-Східної Європи (4 год.)

1. Історія парламентаризму в країнах Центрально-Східної Європи.
2. Головування й управління парламентами в країнах Центрально-Східної Європи.
3. Комітети як елементи структури парламентів країн Центрально-Східної Європи.
4. Специфіка бікамералізму в країнах Центрально-Східної Європи.
5. Властивості законодавчої функції парламентів країн Центрально-Східної Європи.
6. Оцінка ефективності повноважень парламентів у країнах Центрально-Східної Європи.

Парламент як інститут представництва у регіоні. Вимоги до кандидатів у депутати, імперативний мандат, парламентський імунітет, індемнітет, право на конфіденційну інформацію, винагороду і привілеї в країнах Центрально-Східної Європи. Роль і значення голів парламентів, зіставлення обсягів їхньої компетенції в країнах Центрально-Східної Європи. Позиція керівних органів парламентів у регіоні. Парламентські комітети і комісії в країнах Центрально-Східної Європи. Партійні фракції в діяльності парламентів країн Центрально-Східної Європи. Особливості формування та повноваження верхніх палат у двопалатних парламентах. Симетричний та асиметричний бікамералізм у країнах Центрально-Східної Європи. Функції парламентів у країнах Центрально-Східної Європи. Феномен вотуму недовіри та довіри. Роль запитань та інтерпеляцій. Індикатори, конструкції і функції парламентської опозиції у країнах Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: парламент, палата парламенту, унікамералізм, бікамералізм, симетричний бікамералізм, асиметричний бікамералізм, фракція, коаліція, парламентський комітет, імперативний мандат, парламентський імунітет, індемнітет.

Змістовий модуль 2. Специфіка урядування, партійно-виборчого життя, участі громадян та євроатлантичної інтеграції в країнах Центрально-Східної Європи

Тема 6. Особливості формування та функціонування урядових кабінетів у країнах Центрально-Східної Європи (4 год.)

1. Сутність понять «уряд» і «урядовий кабінет».
2. Посада і повноваження глави уряду в країнах Центрально-Східної Європи.
3. Типи урядових кабінетів у країнах Центрально-Східної Європи.
4. Чинники формування урядів у країнах Центрально-Східної Європи.
5. Специфіка відповідальності урядів у країнах Центрально-Східної Європи.
6. Стабільність урядів у країнах Центрально-Східної Європи.

Глава уряду в умовах парламентської та напівпрезидентської систем правління в країнах Центрально-Східної Європи. Обсяг повноважень і сила прем'єр-міністрів у країнах з парламентськими та напівпрезидентськими системами правління в Центрально-Східній Європі. Тенденції зміни статусу прем'єр-міністрів у країнах Центрально-Східної Європи. Специфіка позиції уряду в умовах парламентської і напівпрезидентської систем правління. Структура урядових кабінетів у країнах Центрально-Східної Європи. Стадії формування урядів. Роль глави держави в процесі формування уряду у країнах Центрально-Східної Європи. Партійні й технократичні урядові кабінети в країнах Центрально-Східної Європи. Типологія урядових кабінетів на підставі кількості політичних партій та рівня підтримки в парламентах. Конструкції коаліційних урядів. Чинники формування урядів меншості в країнах Центрально-Східної Європи. Індикатори стабільності й ефективності урядів у країнах Центрально-Східної Європи. Феномен когабітації в напівпрезидентських системах правління.

Основні поняття: уряд, урядовий кабінет, прем'єр-міністр, однопартійний уряд, коаліційний уряд, уряд більшості, уряд меншості, вотум інвеститури, вотум довіри, вотум недовіри, когабітація, стабільність урядів, ефективність урядів.

Тема 7. Специфіка виборів і виборчих систем у країнах Центрально-Східної Європи (4 год.)

1. Рівні виборів у країнах Центрально-Східної Європи.
2. Парламентські виборчі системи у країнах Центрально-Східної Європи.
3. Опції пропорційних, змішаних та мажоритарних виборчих систем у країнах Центрально-Східної Європи.
4. Виборчі системи верхніх палат парламентів країн Центрально-Східної Європи.
5. Особливості участі у виборах в країнах Центрально-Східної Європи.
6. Оцінювання виборів і виборчих систем парламентів (нижніх палат парламентів) у країнах Центрально-Східної Європи.

Еволюція виборів і виборчих систем у країнах Центрально-Східної Європи в процесі демократичного транзиту. Процедури виборчої кампанії та їхнє значення у забезпеченні демократичності виборів. Різні рівні виборчих систем в країнах Центрально-Східної Європи. Параметри конвертації голосів виборців у мандати. Політичні наслідки виборчих систем у країнах Центрально-Східної Європи. Визначення рівня пропорційності і диспропорційності виборчих систем у країнах Центрально-Східної Європи. Унікальні варіанти виборчих систем в деяких країнах Центрально-Східної Європи (кейси Угорщини, Румунії та Естонії).

Основні поняття: вибори, виборча система, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, змішана виборча система, виборча кампанія, пропорційність виборчих систем, диспропорційність виборчих систем, електоральна мінливість, рівні виборчих систем, перетворення голосів виборців у мандати.

Тема 8. Особливості функціонування політичних партій і партійних систем у країнах Центрально-Східної Європи (4 год.)

1. Історія партій у країнах Центрально-Східної Європи у міжвоєнний період та епоху «реального соціалізму».
2. Специфіка трансформації правлячих комуністичних партій у країнах Центрально-Східної Європи.
3. Етапи розвитку і стабільність партійних систем у країнах Центрально-Східної Європи.
4. Урядово-опозиційні та розмірно-кількісні виміри партій і партійних систем у країнах Центрально-Східної Європи.
5. Ідеологічні виміри партій і партійних систем у країнах Центрально-Східної Європи.
6. Суть і різновиди популістських партій у країнах Центрально-Східної Європи.

Еволюція політичних партій у країнах Центрально-Східної Європи. Значення партій країн Західної Європи для формування політичних партій у країнах Центрально-Східної Європи. Роль опозиційних рухів у контексті становлення нових політичних партій. Феномен урядової партії в умовах парламентської та напівпрезидентської систем правління. Дихотомія «урядова–опозиційна» партія. Принципи внутрішньопартійної демократії і їхня екстраполяція на демократичну функцію політичних партій у країнах Центрально-Східної Європи. Система партійного фінансування в контексті внутрішньопартійної демократії в регіоні. Ідеологічне позиціонування партій у країнах Центрально-Східної Європи. Поняття партійної системи. Типології партійних систем у країнах Центрально-Східної Європи. Динаміка зміни показників індексів ефективної кількості політичних партій, класового голосування в регіоні.

Основні поняття: партія, партійна система, парламентська партія, урядова партія, опозиційна партія, популістська партія, ефективна кількість партій.

Тема 9. Форми участі громадян у політичному житті країн Центрально-Східної Європи (4 год.)

1. Моделі політичної участі в країнах Центрально-Східної Європи.
2. Параметри формування і опції впливу громадянського суспільства в країнах Центрально-Східної Європи.
3. Групи інтересів та їхні різновиди у країнах Центрально-Східної Європи.
4. Референдуми у країнах Центрально-Східної Європи та їхнє значення.
5. Громадська думка та членство в ЄС і НАТО в країнах Центрально-Східної Європи.

Політична участь та її становлення в країнах Центрально-Східної Європи. Сутність і різновиди груп інтересів у країнах Центрально-Східної Європи. Моделі політичної участі в країнах Центрально-Східної Європи. Особливості застосування референдумів у країнах Центрально-Східної Європи. Становлення і значення громадянського суспільства в регіоні.

Основні поняття: політична участь, громадянин, громадянське суспільство, громадська організація, соціальний капітал, групи інтересу, референдум.

Тема 10. Процес і результати інтеграції країн Центрально-Східної Європи в Європейський Союз і НАТО (2 год.)

1. Критерії щодо країн-претендентів з Центрально-Східної Європи до вступу в ЄС і НАТО.
2. Особливості розширення ЄС у 2004 та 2007 роках.
3. Особливості входження країн Центрально-Східної Європи в НАТО.
4. Різновиди регіональної співпраці країн Центрально-Східної Європи.

Євроатлантична інтеграція та її хід в країнах Центрально-Східної Європи. Умови для набуття членства в ЄС і їхнє виконання в країнах Центрально-Східної Європи. Хід, успіхи та невдачі євроінтеграції в країнах Центрально-Східної Європи. Регіональна та наднаціональна співпраця в країнах Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: євроатлантична інтеграція, ЄС, НАТО, регіональна співпраця, країна- член ЄС.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		л.	п./с.	лаб.	інд.	ср.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Політична трансформація, соціополітичні поділи, політичні системи й базові політичні інститути в країнах Центрально-Східної Європи						
Тема 1. Чинники й наслідки політичної трансформації країн Центрально-Східної Європи	8	2	1	–	–	5
Тема 2. Специфічні кейси політичних систем у країнах Центрально-Східної Європи	8	2	1	–	–	5
Тема 3. Особливості формування і вплив соціополітичних поділів на політичні системи країн Центрально-Східної Європи	15	4	2	–	–	9
Тема 4. Інститут президентства в країнах Центрально-Східної Європи	9	2	2	–	–	5
Тема 5. Специфіка функціонування парламентів у країнах Центрально-Східної Європи	15	4	2	–	–	9
Разом – Змістовий модуль 1	55	14	8	–	–	33
Змістовий модуль 2. Специфіка урядування, партійно-виборчого життя, участі громадян та євроатлантичної інтеграції в країнах Центрально-Східної Європи						
Тема 6. Особливості формування та функціонування урядових кабінетів у країнах Центрально-Східної Європи	15	4	2	–	–	9
Тема 7. Специфіка виборів і виборчих систем у країнах Центрально-Східної Європи	15	4	2	–	–	9
Тема 8. Особливості функціонування політичних партій і партійних систем у країнах Центрально-Східної Європи	15	4	2	–	–	9
Тема 9. Форми участі громадян у політичному житті країн Центрально-Східної Європи	15	4	2	–	–	9
Тема 10. Процес і результати інтеграції країн Центрально-Східної Європи в Європейський Союз і НАТО	5	2	–	–	–	3
Разом – Змістовий модуль 2	65	18	8	–	–	39
РАЗОМ	120	32	16	–	–	72

5. Теми семінарських занять

Змістовий модуль 1. Політична трансформація, соціополітичні поділи, політичні системи й базові політичні інститути в країнах Центрально-Східної Європи

Тема 1. Чинники й наслідки політичної трансформації країн Центрально-Східної Європи + Специфічні кейси політичних систем у країнах Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Особливості політичної трансформації у країнах Центрально-Східної Європи.
2. Оцінка демократичності трансформацій у країнах Центрально-Східної Європи.
3. «Ерозія» демократії і незавершуваний транзит в країнах Центрально-Східної Європи.
4. Системи правління країн Центрально-Східної Європи. Сутність напівпрезидентської системи правління в країнах регіону.
5. Девіантні та специфічні випадки політичних інститутів і систем у регіоні.

Основні поняття: політична трансформація, політичний інститут, політична система, народний фронт, установчі збори, парламентаризм, напівпрезиденталізм, авторитаризм, демократія.

Тема 2. Особливості формування і вплив соціополітичних поділів на політичні системи країн Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Соціально-економічна основа соціополітичних поділів у країнах Центрально-Східної Європи.
2. Етномовна основа соціополітичних процесів у країнах Центрально-Східної Європи.
3. Релігійна основа соціополітичних поділів у країнах Центрально-Східної Європи.
4. Територіальна основа соціополітичних поділів у країнах Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: соціополітичний поділ, політична партія, етнічна група, релігія, територія, «нова» політика.

Тема 3. Інститут президентства в країнах Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Спосіб обрання і вимоги до кандидатів у президенти в країнах Центрально-Східної Європи.
2. Повноваження і сила президентів у країнах Центрально-Східної Європи.
3. Специфіка відповідальності та дострокового припинення повноважень президентів у країнах Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: глава держави, президент, інститут президентства, парламентаризм, напівпрезиденталізм, імпічмент.

Тема 4. Специфіка функціонування парламентів у країнах Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Головування й управління парламентами в країнах Центрально-Східної Європи.
2. Комітети як елементи структури парламентів країн Центрально-Східної Європи.
3. Специфіка бікамералізму в країнах Центрально-Східної Європи.
4. Властивості законодавчої функції парламентів країн Центрально-Східної Європи.
5. Оцінка ефективності повноважень парламентів у країнах Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: парламент, палата парламенту, унікамералізм, бікамералізм, симетричний бікамералізм, асиметричний бікамералізм, фракція, коаліція, парламентський комітет, імперативний мандат, парламентський імунітет, індемнітет.

Змістовий модуль 2. Специфіка урядування, партійно-виборчого життя, участі громадян та євроатлантичної інтеграції в країнах Центрально-Східної Європи

Тема 5. Особливості формування та функціонування урядових кабінетів у країнах Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Посада і повноваження глави уряду в країнах Центрально-Східної Європи.
2. Типи урядових кабінетів у країнах Центрально-Східної Європи.
3. Чинники формування урядів у країнах Центрально-Східної Європи.
4. Специфіка відповідальності урядів у країнах Центрально-Східної Європи.
5. Стабільність урядів у країнах Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: уряд, урядовий кабінет, прем'єр-міністр, однопартійний уряд, коаліційний уряд, уряд більшості, уряд меншості, вотум інвеститури, вотум довіри, вотум недовіри, когабітація, стабільність урядів, ефективність урядів.

Тема 6. Специфіка виборів і виборчих систем у країнах Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Парламентські виборчі системи у країнах Центрально-Східної Європи.
2. Опції пропорційних, змішаних і мажоритарних виборчих систем у регіоні.
3. Виборчі системи верхніх палат парламентів країн Центрально-Східної Європи.
4. Особливості участі у виборах в країнах Центрально-Східної Європи.
5. Оцінювання виборів і виборчих систем парламентів (нижніх палат парламентів) у країнах Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: вибори, виборча система, мажоритарна система, пропорційна система, змішана система, виборча кампанія, пропорційність виборчих систем, диспропорційність виборчих систем.

Тема 7. Особливості функціонування політичних партій і партійних систем у країнах Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Історія партій у країнах Центрально-Східної Європи у міжвоєнний період та епоху «реального соціалізму».
2. Етапи розвитку та стабільність партійних систем у країнах Центрально-Східної Європи.
3. Урядово-опозиційні та розмірно-кількісні виміри партій і партійних систем у країнах Центрально-Східної Європи.
4. Ідеологічні виміри партій і партійних систем у країнах Центрально-Східної Європи.
5. Суть і різновиди популістських партій у країнах Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: партія, партійна система, парламентська партія, урядова партія, опозиційна партія, популістська партія, ефективна кількість партій.

Тема 8. Форми участі громадян у політичному житті країн Центрально-Східної Європи (2 год.)

1. Моделі політичної участі в країнах Центрально-Східної Європи.
2. Структура громадянського суспільства й сектора в країнах Центрально-Східної Європи.
3. Групи інтересів у країнах Центрально-Східної Європи і їхні різновиди.
4. Референдуми в країнах Центрально-Східної Європи.

Основні поняття: громадянин, громадянське суспільство, громадська організація, соціальний капітал, референдум.

6. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені навчальною програмою.

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Особливості переходу до демократії в Польщі й Угорщині; Чи завершений політичний транзит у країнах ЦСЄ?	5
2	Причини вибору систем правління в країнах ЦСЄ; Напівпрезиденталізм або парламентаризм у країнах ЦСЄ? Парламентська демократія і парламентська система правління: одне й те ж?	5
3	Протистояння партій у ліво-правому спектрі в країнах ЦСЄ; Відносини угорської меншини і титульних націй в Румунії та Словаччині; Відносини по лінії «центр-периферія» в країнах ЦСЄ після вступу в ЄС	9
4	Інститут президентства в Чеській Республіці і його зміна внаслідок реформи системи правління; Інститут імпічменту президенту і його використання в країнах ЦСЄ	5
5	Принципи пропорційності та паритетності у формуванні складу парламентських комітетів в країнах ЦСЄ; Особливості функцій верхніх палат парламентів у країнах ЦСЄ; Параметри уповноваженості парламентів у країнах ЦСЄ	9
6	Чому в країнах ЦСЄ не формують технократичні уряди? Особливості формування та функціонування урядів в Естонії, Латвії, Угорщині; Параметри стабільності урядів меншості в країнах ЦСЄ	9
7	Сутність і логіка мажоритарної виборчої системи абсолютної більшості з голосуванням в один тур у Румунії; Різновиди змішаних виборчих систем у країнах ЦСЄ; Електоральна мінливість у контексті виборів до парламентів в країнах ЦСЄ	9
8	Поняття члена партії, партійного симпатика та лідера в країнах ЦСЄ; Суть і різновиди популістських партій в країнах ЦСЄ; Партії «нової» політики і їхнє місце в партійних системах країн ЦСЄ	9
9	Групи тиску та їхнє значення у країнах ЦСЄ; Конституційні референдуми у країнах ЦСЄ; Політична участь на національному та місцевому рівні: відмінності у країнах ЦСЄ	9
10	Можливості дезінтеграції деяких країн ЦСЄ з ЄС?	3
	Разом	72

8. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені навчальною програмою.

9. Методи навчання

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота. Також передбачено проектно-орієнтоване навчання, дискусії, аналіз статистичних баз даних.

На лекційних заняттях використовуються головно: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, діалог); наочні і практичні методи (ілюстрація, демонстрація, а також презентація); метод синтезу, аналізу, індукції, дедукції тощо. На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, інтерактивний методи тощо. У рамках самостійної роботи застосовуються дослідницькі методи.

10. Методи контролю

Оцінка знань, умінь і практичних навиків студента з курсу «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи» здійснюється за 100-бальною шкалою.

Бали нараховуються за наступним співвідношенням:

- практичні/самостійні тощо – 30% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 30);
- контрольні заміри (модулі) – 20% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 20);
- екзамен – 50% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 50).

Поточний контроль знань студентів проводять за трьома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи студента впродовж семестру;
- контроль за виконанням модульних завдань/контрольних замірів;
- контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання.

При контролі систематичності й активності роботи студентів оцінці підлягають:

- самостійна робота студентів;
- відвідування й активність на семінарських занять;
- рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Поточний контроль успішності здійснюється за п'ятибальною шкалою: «5» – відмінно, «4» – добре, «3» – задовільно, «2» – доповнення, «1» – коментарі (участь у дискусії). Контроль знань за результатами вивчення змістового модуля оцінюється в 10 балів. Форма підсумкового контролю – екзамен у комбінованій (усній і тестовій) формі в кінці семестру.

11. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів із дисципліни, котра завершується екзаменом, становить за поточну успішність 50 балів. На іспиті студент теж може отримати 50 балів.

Поточний контроль та самостійна робота								Сума	Екзамен
Змістові модулі 1 і 2									
1	2	3	4	5	6	7	8	50	50

1, 2 ... 8 – теми семінарських занять у рамках змістових модулів.

При оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Національна шкала	**Рейтингова шкала**	**Шкала ECTS**	**Пояснення**
5 (відмінно)	90-100	A	Відмінно
4 (добре)	81-89	B	Дуже добре
	71-80	C	Добре
3 (задовільно)	61-70	D	Задовільно
	51-60	E	Достатньо
2 (незадовільно)	25-50	FX	Незадовільно
	0-24	F	Незадовільно без права перездачі

12. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи».
2. Силабус і схема курсу «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи».
3. Методичні рекомендації для студентів з курсу «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи» з планом проведення лекційних і семінарських занять та самостійної роботи з курсу, з методами контролю і правилами розподілу балів студентам, а також з питаннями до підсумкового екзамену.

13. Основна та додаткова література

Основна література:

1. Литвин В., Романюк А. Академічний курс «Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи»: дидактичні матеріали. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2024. 548 с.
2. Панчак-Бялоблоцка Н. Уряди меншості в європейських парламентських демократіях: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 481 с.
3. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.
4. Романюк А., Литвин В., Панчак-Бялоблоцка Н. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 358 с.
5. Antoszewski A., Herbut R. Systemy polityczne wspolczesnej Europy. Warszawa, 2012. 367 s.
6. Bankowicz M. Transformacje konstytucyjnych systemow wladzy panstwowej w Europie Srodkowej. Krakow: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego, 2010. 236 s.

Додаткова література:

1. Литвин В. До проблеми розрізнення напівпрезиденталізму та парламентаризму: напівпрезидентські системи з номінальними президентами у Центральній Європі (на прикладі Болгарії, Словаччини, Словенії та Чехії). *Rozwój polityczny i spoleczny państw Europy Środkowej i Wschodniej*. Kutno, 2013. S. 149–171.
2. Литвин В. Концепт «ніколи незавершуваного» політичного транзиту: верифікація і кейси на прикладі країн Центрально-Східної, Південно-Східної та Східної Європи // *Політичні партії і вибори: українські та світові практики*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2025. Вип. 9. С. 363–385.
3. Литвин В. Напівпрезиденталізм у країнах Центрально-Східної Європи: регіонально детерміновані особливості теоретизації та вибору. *Вісник Дніпропетровського університету: Філософія, соціологія, політологія*. 2017. № 3. С. 92–107.
4. Литвин В. Політичні й інституційні перешкоди та ризики завершення демократичного транзиту і європейської інтеграції та шляхи їхнього подолання: кейс України як винятковий на тлі інших країн Європи. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей*. 2024. Вип. 50. С. 112-144.
5. Литвин В. Популістські партії у структурі модерних партійних систем країн Центральної Європи: порівняльний аналіз. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2012. № 2. С. 69–77.
6. Панчак-Бялоблоцка Н. Особливості формування та складу верхніх палат у парламентах країн Центральної та Східної Європи. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2011. Вип. 23. С. 149–158.

7. Романюк А., Литвин В. Процес інтеграції країн Центральної і Східної Європи до Європейського Союзу та НАТО // *Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть: колективна монографія* / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. С. 7–42.
8. Романюк А., Литвин В. Техніка «санітарного кордону» до радикальних партій у країнах Центрально-Східної Європи. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2014. № 4. С. 130–144.
9. Brunclik M., Kubat M. Contradictory Approaches: Discussing Semi-Presidentialism in Central Europe. *Annals of the University of Bucharest: Political Science Series*. 2016. Vol. 18. No. 1. P. 67–79.
10. Goetz K., Zubek R. Government, Parliament and Lawmaking in Poland. *The Journal of Legislative Studies*. 2007. Vo. 13. No. 4. P. 517–538.
11. Heinisch R., Saxonberg S., Werner A., Habersack F. The effect of radical right fringe parties on main parties in Central and Eastern Europe: Empirical evidence from manifesto data. *Party Politics*. 2021. Vol. 27. No. 1. P. 9–21.
12. Hloušek V. Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe, Their Formal Competences and Informal Power. Brno: International Institute of Political Science of Masaryk University, 2013. 311 p.
13. Lewis P. Party Systems in Post-communist Central Europe: Patterns of Stability and Consolidation. *Democratization*. 2006. Vol. 13. No. 4. P. 562–583.
14. Lytvyn V. Newer-ending political transition in Ukraine at the background of the experience of Central and Eastern European countries: dynamics and correlation of political regimes and systems of government. *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej*. 2022. Nr. 18. S. 29–47.
15. Lytvyn V., Osadchuk I., Romanyuk A. Attributes, Logics, and Reasons for the Choice of Semi-Presidentialism: A Verification and Systematisation on the Example of European Countries. *Studia Politica. Romanian Political Science Review*. 2020. Vol. 20. No. 4. P. 469–497.
16. Lytvyn V., Romanyuk A. Cabinet formation under semi-presidentialism: European countries in comparison. *Politics in Central Europe*. 2023. Vol. 19. No. 4. P. 725–765.
17. McDonnell D., Valbruzzi M. Defining and classifying technocrat-led and technocratic governments. *European Journal of Political Research*. 2014. Vol. 53. No. 4. P. 654–671.
18. Powell E., Tucker J. Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results, and New Approaches. *British Journal of Political Science*. 2014. Vol. 44. No. 1. P. 123–147.
19. Rasch B., Martin S., Cheibub J.A. Parliaments and Government Formation: Unpacking Investiture Rules. Oxford University Press, 2015. 296 p.
20. Saarts T. Comparative Party System Analysis in Central and Eastern Europe: the Case of the Baltic States. *Studies of Transition States and Societies*. 2011. Vol. 3. No. 3. P. 83–104.
21. Sebok M., Horváth A., Balázs A. Electoral Reforms, Entry Barriers and the Structure of Political Markets: A Comparative Analysis. *European Journal of Political Research*. 2019. Vol. 58. P. 741–768.
22. Sedelius T., Linde J. Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types. *Democratization*. 2018. Vol. 25. No. 1. P. 136–157.
23. Sedelius T., Mashtaler O. Two Decades of Semi-Presidentialism: Issues of Intra-Executive Conflict in Central and Eastern Europe 1991–2011. *East European Politics*. 2013. Vol. 29. No. 2. P. 109–134.

Інтернет-джерела:

1. Döring H., Manow P. Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies. URL: http://www.parlgov.org/.
2. Freedom in the World. URL: http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world.

3. Nations in Transit. URL: http://www.freedomhouse.org/report-types/nations-transit.
4. Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800–2021. URL: http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm.
5. Varieties of Democracy. URL: https://v-dem.net/.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

_____

«_____» _____2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Центрально-Східної Європи»

Форма навчання	Курс	Семестр	Заг. обсяг (год.)	Всього аудит. (год.)	У тому числі (год.):			Самостійна робота (год.)	Контрольні (модульні) роботи (шт.)	Розрахунково-графічні роботи	Курсові проекти (роботи)	Залік (сем.)	Екзамен (сем.)
					Лекції	Лабораторні	Практичні/ семінарські						
Денна	I	I	120	48	32	0	16	72	2	0	0	0	1

Робоча програма складена на основі ОПП «ПОЛІТОЛОГІЯ» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю С2 Політологія галузі знань С – Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини.

Робоча програма складена Литвином Віталієм Сергійовичем, доктором політичних наук, професором, в.о. завідувача кафедри політології; Романюком Анатолієм Семеновичем, доктором політичних наук, професором, в.о. декана філософського факультету
(вчена ступінь, вчене звання, ім'я та ініціали автора (ів) програми)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології філософського факультету (протокол № __ від «__» _____ 2025 р.)

В.о. завідувача кафедри політології

_____ (проф. Литвин В. С.)
(підпис)

«__» _____ 2025 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету.
Протокол № __ від «__» _____ 2025 року

Голова Вченої ради _____ (проф. Романюк А. С.)
(підпис)

«__» _____ 2025 року